

Tárgytematika / Course Description

Hatás- és előadáselemzés

ALPDPA2011

Tárgyfelelős neve /

Teacher's name: Wenczel Imre

Félév / Semester: 2022/23/2

Beszámolási forma /

Assesment: Folyamatos számonkérés

Tárgy heti óraszám /

Teaching hours(week): 0/0/0

Tárgy féléves óraszám /

Teaching hours(sem.): 0/12/0

OKTATÁS CÉLJA / AIM OF THE COURSE

A hallgatók rendelkezésére bocsátott színiköri előadások és/vagy drámapedagógiai foglalkozások anyagának részletesebb elemzése a tanár által magadott, a hallgatókkal egyeztetett szempontok alapján. A hallgatók tanulmányaik nyomán legyenek képesek amatőr színiköri előadások zsűrizésére, illetve drámafoglalkozások elemzésére!

TANTÁRGY TARTALMA / DESCRIPTION

Feladataink: a színház hatásmechanizmusainak feltárása, annak tudatosítása a korábbi elméleti (színháztörténeti és dramaturgiai) ismeretek alapján; valamint a szerzett ismeretek alkalmazási lehetőségeinek feltérképezése a drámapedagógiai munkában. Ismerjék meg a hallgatók – a Gyermekszínjátászok példatára, illetve néhány jeles/díjazott középiskolai és felnőtt amatőrszínházi produkció megtekintése alapján – azokat a hatásmechanizmusokat (rendezői eszköztárat...), amelyek segíthetik őket abban, hogy később a drámapedagógiai (esetleg színjátászó-rendezői) munkában magas színvonalon dolgozhassanak. Legyen rálátásuk arra, miképpen dolgozik a tanítási dráma tervezésekor és levezetésekor a drámatanár!

SZÁMONKÉRÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI RENDSZERE / ASSESSMENT'S METHOD

Aláírás (érdemjegy) feltétele:

Adjanak számot a hallgatók írásban a megszerzett ismeretekről! Rövid (három-öt oldalas írásbeli) elemzésben vegyenek szemügyre egy általuk jónak (vagy éppen rossznak) tartott előadást, drámafoglalkozást! „Zsűrizzenek” egy közösen látott színiköri előadást!

A FÉLÉV ÉRTÉKELÉSE: évközi jegy

KÖTELEZŐ IRODALOM / OBLIGATORY MATERIAL

Szempontok a zsűrizéshez és az előadás hatáselemzéséhez (Mellékelve.)

1.

Kérdések a látott színházi előadáshoz (Plautus: A hetvenkedő katona – Radnóti Sz. 1998.) Kérdező: Wenczel Imre

Mit ígér a nyitózene?

Milyen figurák várhatóak a jelzett „cirkuszi” előadásban?

Milyen „mímusok” (mímések?) stilizációi láthatóak itt?
Milyen típusú „hirtelen” meglepetésekkel (gegekkel) dolgozik a látott színházi előadás?
Mit „ad” a zene az előadáshoz?
Milyen eszközökkel dolgozik az „előgesztus”, a „kísérő gesztus” és az „utólag értelmező gesztus” a zenei dramaturgiában?
Mi a szerepe a „kikiáltónak?” (Hogyan változik a prologosz és a kar szerepe/előadásmódja?)
A sűrítésnek milyen eszközeivel él a rendező?
Milyen váltásokkal fordulnak a szereplők a közönséghez?
Miképpen jelenítődik meg a hatalom?
Mit „ér” a mai nézőnek a „rabszolga” kifejezés? Mit érhetett az eredeti környezetében?
(Kr.e. 204)
Az „okos szolga” milyen szerepet játszik az előadásban?
Milyen eredménye lesz a színpadon a „NAGY NEKIVESELKEDÉSEK”-nek?
Mi a szerepe a darab szerkezetében a majomnak? Hogyan jelenítődik meg itt a „véletlen?”
Mire jók a hirtelen nézőpontváltások? Hogyan valósítják meg ezeket?
A ritmus és a tempó hogyan szolgálja a közönséget?
Hogyan mozognak a színészek? Miért éppen úgy?
Hogyan működik az előgesztus, a kísérő gesztus és az utólag (át/értelmező gesztus a mozdulatokban a szövegek előadásakor?
Mi a szerepe a „kezem-fejem” színháznak?
Hogyan működik a pingpong-dialógus? (Például?)
Hogyan frissítik (teszik élvezetessé) az előadás szövegét a (magyar nyelvű) szójátékok?
Milyen jel-értéke van a hangszer-recitativónak?
Mire jók az állóképek?
Érdemes megjegyezni a darab megértéséhez ebben a színházi előadásban a szereplők nevét?
Csoportosítsuk a típusokat! (Mi a típus?)
Hogyan működnek a mechanikus (gépies) mozdulatok a darabban?
Miért élhetnek a „halandzsa” eszközeivel itt a szereplők?
Az akrobatikus mozgások mennyiben segítik a nézőt a benső történések megértésében?
A szöveg és a színészi mozgás miképpen segíti (vagy „írja felül”) egymást?
Mitől különleges a díszletezés?
Milyen eszközök érvényesítik a humort?
Milyen eszközök érvényesítik a szatírárt?
Milyen eszközök érvényesítik a helyzetkomikumot?
Milyen eszközök érvényesítik a jellemkomikumot?
Vajon miért nyúl ehhez a történethez a rendező 1998-ban?

2.

Részlet a Drámapedagógiai Magazin 2006. évi különszámából színjátszóknak Szempontok a Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Találkozó előadásainak elemzéséhez

A szempontrendszert Sándor L. István állította össze. A bevezetőt Honti György írta. Az alábbiakban egy szempontrendszert olvashatnak, mely egyaránt segítségére lehet kezdő éshaladó, gyermek- és ifjúsági színházi rendezőknek. A szempontrendszer a Magyar Drámapedagógiai Társaság felkérésére készült, hogy a Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Találkozón közreműködő zsűri azonos szempontok alapján ítélhesse meg a látott produkciókat. De terveink szerint ezen a feladatán túl jó „sorvezető” lehet mindenkinek, aki ellenőrizni szeretné az elvégzett munkáját. A szempontrendszer

mégsem egy kötelezően betartandó szabályzat. Csak arra vállalkozik, hogy bemutassa, hányféle dologra lehet és kell figyelni, miközben egy előadás kialakul.

Van azonban két dolog, melyet a zsűri mindezekén túl, sőt mindezekén felül figyel. Az első, hogy a gyermekekkel készített produkció sosem lehet elsődleges cél, hanem csak eszköz, melynek segítségével pedagógiai problémákat oldhatunk meg, vagy fejleszthetjük a gyerekek személyiségét és még sok egyebet. Ezt szolgálja az is, a zsűrizések alkalmával legtöbbször először a felkészítőket kérjük meg, mondják el, amit fontosnak tartanak a csoportról, miért ezt vagy azt a darabot, megoldást választották, illetve milyen pedagógia problémák vezérelték őket a próbák folyamán. A másik ugyanilyen fontos szempont, amit egyszerűen „a gyerek szeme” kifejezéssel írhatunk le. Hiába tökéletes színház-szakmai szempontból egy előadás, ha a gyerekeken a teljesítés kényszere látszik, ha hiányzik belőle a játék öröme. Ilyenkor óhatatlanul csökken a színház nevelő, fejlesztő hatása, hiszen a játszók, nem a megjelenítendő konfliktusok átélésével, azok megjelenítésével lesznek elfoglalva, illetve nem a közösségi játék felszabadító hatását élik át, hanem leginkább a kívülről jött utasítások betartására kell figyelniük.

Gyerekeknek színházzal foglalkozni jó és hasznos dolog. Jóformán akár így csinálják, akár úgy. De ha Önök végiggondolják az alábbi szempontokat és fontosnak fogadják el a fentebb említett két megközelítési módot is, mélyebb és hosszabban tartó élménnyel ajándékozzák meg azokat, akikkel az előadásokat létrehozzák, és azokat is, akik őket majd nézni fogják. Ehhez kívánunk Önöknek sok sikert, örömet és boldogságot a színházi munka során!

Az anyagválasztás

- Milyen típusú alapanyagból (pl. mese- vagy novella adaptáció, szerkesztett műsor, életjáték stb.) indult ki az előadás? Ez milyen igényeket vet fel a megvalósítással szemben?
- Mennyire alkalmas színházi előadásra a választott anyag? (Azaz kellően színszerű-e?) Készíthető-e belőle (a műfaji sajátosságokat figyelembe véve) jó előadás?
- Illik-e a választott alapanyag (életkorban, képességekben stb.) az adott csoporthoz?

Dramaturgiai munka

- Kirajzolódik-e valamifajta dramaturgiai vezérelv az előadás építkezésében? Ez összhangban van-e az alapanyag (illetve az előadás) jellegével, műfajával?
- Hogyan épül föl az előadás? Mi a szervező elve? Milyen logika alapján következnek egymásra a jelenetek?
- Arányos felépítésű-e az adott előadás? Vannak-e benne elnagyolt, kibontatlan részletek, esetleg túlrészletezett, lassú, unalmas időszakok?
- Indokoltak-e az egyes jelenetek? Előre viszik-e az előadást? Vannak-e fölösleges, illetve hiányzó jelenetek?
- Minden színpadi szereplő jelenléte indokolt-e? Egyértelmű-e az egyes szereplők feladata, helyzete, „története” az előadásban?
- Milyen az előadás kezdete? Ez milyen impulzusokat ad a nézőnek, hogy miképpen kapcsolódjon a látottakhoz, mit várjon az előadástól? Ezt teljesíti-e a produkció?
- Melyek az előadás legfontosabb fordulópontjai? Mi a szerepük? Kellően ki vannak-e emelve? Elég hangsúlyt kapnak-e ahhoz, hogy a néző eligazodjon az előadás felépítésében, működésében?
- Milyen az előadás zárása? Logikusan következik-e az előzményekből? Valóban képes-e lezárni az előadásban felvetett kérdéseket? Hogyan befolyásolja a nézői élményt?

Az előadás tere

- Meghatározza-e (kijelöli-e) a saját terét az előadás? (Világos-e, hogy milyen koordináták között zajlik a játék?) Ha igen, milyen eszközökkel, hogyan jelöli ki az

előadás a terét?

- Vannak-e az előadás terének hangsúlyos pontjai, esetleg különböző funkciókkal felruházott területei? Ha igen, akkor ezek kijelölése, meghatározása milyen eszközökkel hogyan történik? Mennyire következetes ezek használata az előadásban?
- Felfedezhető-e valamiféle tudatos térszervezés az előadásban? Ha igen, ez milyen eszközökkel történik? Megkülönböztethetők-e világos térbeli irányok, illetve mozgások a produkcióban? Mindez összhangban van-e az előadás műfajával, jellegével?

Díszlet

- Alkalmaz-e valamifajta díszletet az előadás? Ha igen, akkor ez milyen jellegű?
- Összhangban van-e a díszlet az előadás jellegével, műfajával?
- Kap-e valamifajta funkciót a díszlet az előadásban? Vagy csak a háttérrel festi?
- Mit tudhatunk meg a díszletek alapján arról a világról, melyet az előadás megjelenít?

Tárgyak, kellékek

- Milyen a tér berendezése? Szükség van-e a megjelenő berendezési tárgyakra? Beépülnek-e valahogy a játékba? Ha igen, akkor miképp, hogyan, milyen funkcióban?
- Melyek az előadás legfontosabb tárgyai, kellékei? Szükség van-e rájuk? Miképp (milyen funkcióban, mennyire következetesen) használja őket az előadás?
- Milyen kapcsolatba kerülnek az egyes figurák a tárgyakkal, kellékekkel? Mindez hogyan jellemzi őket?
- A tárgyak, kellékek használatában felismerhető-e valamifajta rendszer? Épülnek-e belőlük motívumok? Hogyan függenek össze a tárgyak, kellékek az előadás más elemeivel? Milyen játéktípust tesznek szükségessé?

Zajok, zenék

- Milyen az előadás akusztikai rétege? Mennyire fontosak a zajok, zenék az előadásban? Van-e használatuknak funkciója? Minden esetben indokolt-e szerepeltetésük? Szükség van-e pl. minden felhasznált zenére? Nem akasztja meg sokszor a bejátszott zene az előadást? Nem akar-e elmondani valamit a zene az előadás helyett?
- Az ismétlődő zajok, zenék milyen motívumokat teremtenek? Ezek hogyan befolyásolják az előadás hatását?
- Mi a viszonya egymással az előadásban megszólaló zajoknak, illetve zenei stílus(ok)nak és a színpadon látható játéktípusnak? Hogyan hat a kettő egymásra?
- Mi a jelentősége az előadásban a zenének? Ez hogyan befolyásolja az előadás műfaját, stílusát? Milyen játékmódot tesz lehetővé (vagy követel meg)?
- Milyen funkciókban szólalhat meg a zene? Mikor van egyszerű átkötő szerepe? Mikor van hangulatteremtő szerepe a zenének? Hogyan befolyásolja a nézői élményt? Mikor épül be szervezesebben a játékba? Milyen szerepet kap ekkor?

Jelmezek

- Hogy vannak felöltözve a színpadon a színjátszók? Viselnek-e jelmezt? Ha igen, miféle korba, kulturális közegbe, esetleg milyen mitikus közegbe, illetve álom- vagy fantáziavilágba helyezik a színpadon megjelenő öltözetek az előadást?
- Csupán külsődleges-e a jelmezek használata vagy funkcionális szerepük van,
- Milyen színek, formák jelennek meg? Ezek között milyen kapcsolat van? Hogyan befolyásolják az előadás hangulatát, jelentését?
- Csoportosíthatók-e a szereplők az öltözékük alapján? Hierarchiát, viszonyokat, szerepeket kijelölnek-e a jelmezek?

· Milyen kapcsolatban vannak a jelmezek az előadás más alkotórészeivel? Milyen viszonyban vannak a térrel? Mennyiben befolyásolják a szereplők viselkedését, az előadás játéktílusát?

Smink, testtartás, metakommunikáció, mozgás

· Használ-e az előadás álarckokat, maszkokat? Van-e arcfestés? Ha igen, az milyen jellegű? Hogyan függ össze mindez az előadás műfajával, stílusával, szándékával?

· Milyen a legfontosabb szereplők arca? Mit tudunk meg az arckifejezésükből? Hogyan jellemzi őket a mimikájuk?

· Mennyire tudatosan használja a nem-verbális eszközöket (gesztus, mimika stb.) az előadás? Használatuk összefüggésbe kerül-e az adott előadás műfajával? (Pl. épül-e belőlük stilizáció egy szerkesztett játék esetében? Vagy szolgálja-e a figurák jellemzését mese- vagy novella adaptációja esetében? Stb.) Mit tudunk meg a szereplők viszonyáról, kapcsolatuk jellegéről, változásáról a nem-verbális jelzések alapján?

· Vannak-e a szereplőknek jellegzetes mozdulataik, gesztusaik? Ez hogy függ össze az előadás játéktílusával?

· Hogy jellemzi az egyes alakokat az alkatuk, a testtartásuk?

· Milyen szerepet töltenek be az előadásban a mozgások? Mennyire esetlegesek, mennyire megkomponáltak? Hogyan függenek össze az előadás más kifejező eszközeivel? Hogyan befolyásolják az előadás hangulatát, az egyes figurák szerepét, a produkció stílusát?

„Színészi játék”

· Hogyan határozza meg a színjátszók feladatát az előadás műfaja, stílusa? Ezt figyelembe vette-e az előadás rendezője? (Pl. népi játék vagy szerkesztett műsor esetében az előadást szervező forma lehetővé teszi-e a színjátszók személyes megmutatkozását? Történet megjelenítése esetében törekszik-e figurateremtésre az előadás? Életkép esetében megteremtődik a személyes az általános egyensúlya? Stb.)

· Milyen eszközökkel teremti meg az adott stílusba, műfajba illeszkedő „figurát” a színész? Milyen a beszédmódja, a szövegmondása, a hanghordozása?

· Milyen a mimikája, gesztuskészlete?

Jelenetszervezés

· Érzékelhető-e valamifajta tudatosság az egyes jelenetek felépítésében? Világos-e, hogy miről szól az adott jelenet, hogy honnan hova jut el benne a „történet”?

· A jelenet belső mozgásait képes-e plasztikussá tenni a térhasználat?

· Világos-e a jelenetből, hogy az egyes figuráknak mi a viszonyuk a jelenet középpontjába állított problémához? Kiderül-e az egyes figurákról, hogy mi történik velük az adott jeleneten belül? Honnan hova jutnak el?

· Kiderül-e az egyes szereplők közti kapcsolat? Milyen eszközökkel érzékelteti a szereplők közötti viszonyokat az előadás?

Az előadás stílusa

· Milyen alkotórészekből (színpadi kifejező eszközökből) épül fel az előadás?

· Érvényesül-e valamifajta koncepció abban, ahogy az egyes elemeket, színházi alkotórészeket egymáshoz illeszti az előadás? Kirajzolódik-e ebből valamifajta rendszer? Ez miképp szerveződik meg?

· Melyek a leghangsúlyosabb hatáselemek az előadásban? Ezek önmagukban állnak vagy esetleg egy felépített színpadi rendszer részeként működnek?

· Milyen műfajra, színházi formára utalnak a rendezői megoldások? Ezek használata mennyire következetes?

Oktató: Wenczel Imre